

KIM JEST CZŁOWIEK KULTURALNY?

Warszawa, styczeń 2001

- O tym czy ktoś jest człowiekiem kulturalnym decyduje przede wszystkim – zdaniem Polaków – jego sposób bycia, a zwłaszcza postępowanie wobec innych ludzi. Niemal powszechnie Polacy twierdzą, że człowiek kulturalny to taki, który szanuje każdego człowieka, bez względu na jego sytuację materialną, poglądy, narodowość czy religię (92%), który jest taktowny i delikatny w kontaktach z innymi, nie robi nikomu przykrości (90%) i zawsze, w każdej sytuacji wie jak należy się zachować (89%).
- Niewiele mniej badanych – przeszło cztery piąte – zwraca uwagę, że człowiek kulturalny w miarę możliwości pomaga każdemu, kto tego potrzebuje (86%), nie używa wulgarnych słów (85%), przestrzega obowiązujących zasad i przepisów (85%), rzetelnie wykonuje swoje obowiązki (83%) oraz że dba o swój wygląd (85%).
- W dalszej kolejności za ważne charakterystyki osoby kulturalnej Polacy uznają zainteresowanie wieloma sprawami i szerokie horyzonty (79%), towarzyskość, spotykanie się ze znajomymi, rodziną (75%), bywanie w teatrze (67%), czytanie książek (65%), znajomość języka obcego (64%), zainteresowanie sztuką (63%) oraz mówienie zawsze prawdy (64%).
- Zdaniem większości – niemal trzech piątych (58%) badanych – nie jest cechą osoby kulturalnej pewność siebie, przekonanie, że zawsze ma się rację.
- Łączna analiza uzyskanych odpowiedzi pozwala wyodrębnić pięć funkcjonujących w naszym społeczeństwie wyobrażeń człowieka kulturalnego: konsument kultury zarówno wyższego rzędu, jak i popularnej (taki wizerunek ma 33% Polaków), człowiek etyczny (29%), postępujący etycznie konsument kultury wyższego rzędu (24%), człowiek bogaty i pewny siebie (12%), dobrze sytuowany odbiorca kultury masowej (1%). Pełne przedstawienie cech i zachowań tworzących te wizerunki – na dalszych stronach.

TNS OBOP

ul. Dereniowa 11, 02 776 Warszawa

Tel: (48 22) 648 2044 (-46), 644 9995 Fax: (48 22) 644 9947 e-mail: obop@obop.com.pl www.obop.com.pl

Cytowanie, publiczne odtwarzanie, kopiowanie oraz wykorzystanie w innej formie danych, informacji i opracowań zamieszczanych w tej publikacji jest dozwolone pod warunkiem podania źródła.

Kogo Polacy skłonni są nazwać człowiekiem kulturalnym? Jakie cechy lub zachowania człowieka decydują o tym, że jednych określamy w ten sposób, a innych nie. W połowie listopada TNS OBOP zapytał Polaków¹ o to w jaki sposób wyobrażają sobie osobę kulturalną. Uzyskane wyniki pozwalają wyodrębnić wizerunki osoby kulturalnej funkcjonujące w naszym społeczeństwie.

* * *

O tym czy ktoś jest człowiekiem kulturalnym decyduje przede wszystkim – zdaniem Polaków – jego sposób bycia, a zwłaszcza postępowanie wobec innych ludzi. Niemal powszechnie Polacy twierdzą, że człowiek kulturalny to taki, który szanuje każdego człowieka, bez względu na jego sytuację materialną, poglądy, narodowość czy religię (92%), który jest taktowny i delikatny w kontaktach z innymi, nie robi nikomu przykrości (90%) i zawsze, w każdej sytuacji wie jak należy się zachować (89%). Niewiele mniej badanych – przeszło cztery piąte - zwraca uwagę, że człowiek kulturalny w miarę możliwości pomaga każdemu, kto tego potrzebuje (86%), nie używa wulgarnych słów (85%), przestrzega obowiązujących zasad i przepisów (85%), rzetelnie wykonuje swoje obowiązki (83%) oraz że dba o swój wygląd (85%).

W dalszej kolejności za ważne charakterystyki człowieka kulturalnego Polacy uznają zainteresowanie wieloma sprawami i szerokie horyzonty (79%), towarzyskość, spotkanie się ze znajomymi, rodziną (75%), bywanie w teatrze (67%), czytanie książek (65%), znajomość języka obcego (64%), zainteresowanie sztuką (63%) oraz mówienie zawsze prawdy (64%).

Zdaniem większości – niemal trzech piątych (58%) badanych – nie jest cechą osoby kulturalnej pewność siebie, przekonanie, że zawsze ma się rację.

Większość Polaków wyraża również przekonanie, że dla określenia kogoś człowiekiem kulturalnym nie ma znaczenia posiadanie lub nie dobrego samochodu (68%) lub telefonu komórkowego (66%), status materialny (64%), chodzenie na

mecze lub imprezy sportowe (64%), na festyny lub inne imprezy plenerowe (60%) oraz bywanie w restauracjach, kawiarniach czy pubach (60%). Nieważne okazuje się również – zdaniem prawie trzech piątych osób - chodzenie na koncerty muzyki rozrywkowej lub dyskoteki czy dancingi (58%) oraz palenie papierosów (58%).

Co drugi Polak za osobę kulturalną uważa kogoś, kto chodzi na wystawy, do muzeum, na odczyty lub prelekcje (51%) lub zawsze bierze udział w wyborach (50%), jednak niewiele mniej badanych sądzi, że zachowania te nie stanowią o tym, czy jest się człowiekiem kulturalnym (odpowiednio 40% i 41%).

Jednoznacznych opinii nie ma również w innych sprawach:

- 48% Polaków jest przekonanych, że osoba kulturalna to ktoś, kto bywa w operze lub filharmonii, ale zdaniem 41% ankietowanych kwestia ta nie ma znaczenia,
- 47% badanych twierdzi, że człowiek kulturalny słucha radia, ale niewiele mniej (43%) jest zdania, że sprawa ta nie decyduje o tym, czy ktoś jest osobą kulturalną,
- zdaniem połowy społeczeństwa kryterium stanowiącym o byciu człowiekiem kulturalnym nie jest oglądanie telewizji (51%) lub chodzenie do kina (51%), jednak zachowania takie wyróżniają osobę kulturalną zdaniem odpowiednio 39% i 41% badanych,
- dla 39% Polaków osobą kulturalną jest ktoś, kto ma dobry gust, jest elegancko i modnie ubrany, ma ładnie urządzone mieszkanie lub dom, ale w przekonaniu 49% ankietowanych nie jest to znaczący wyznacznik.

---

¹ Badanie przeprowadzono w dniach 11 – 13 listopada 2000 r. na reprezentatywnej losowej próbie mieszkańców Polski powyżej 15 roku życia. Zrealizowano 1013 wywiadów. Maksymalny błąd statystyczny wynosi +/-3,0% przy wiarygodności oszacowania równej 95%.

Czasem ludzie mówią o kimś, że jest kulturalnym człowiekiem. Kogo, Pana(i) zdaniem, określa się w ten sposób, czym się charakteryzuje, jaki jest, co robi człowiek kulturalny? Czy człowiek kulturalny to taki, który:				
	tak	nie	nie ma to znaczenia	brak opinii
1. szanuje każdego człowieka, bez względu na jego sytuację materialną, poglądy, narodowość, religię	92%	2%	5%	1%
2. jest delikatny i taktowny w kontaktach z innymi ludźmi, nie robi nikomu przykrości	90%	1%	7%	2%
3. w każdej sytuacji wie jak się zachować, jak należy postąpić	89%	2%	7%	2%
4. jeżeli może pomaga każdemu, kto potrzebuje pomocy	86%	3%	9%	2%
5. nie przeklina, nie używa wulgarnych słów	85%	4%	9%	2%
6. przestrzega obowiązujących przepisów, nakazów i zakazów, prawa i zasad moralnych	85%	2%	10%	3%
7. jest zawsze czysty, schludny i zadbany	85%	1%	12%	2%
8. rzetelnie wykonuje swoje obowiązki, pracę lub naukę	83%	1%	14%	2%
9. na każdy temat ma coś do powiedzenia, ma szerokie horyzonty, wieloma sprawami się interesuje	79%	3%	16%	2%
10. jest towarzyski, spotyka się, odwiedza i zaprasza do siebie rodzinę, znajomych, przyjaciół	75%	1%	21%	2%
11. chodzi do teatru	67%	5%	26%	2%
12. czyta przynajmniej jedną książkę na miesiąc	65%	5%	27%	3%
13. zna jakiś język obcy	64%	5%	29%	2%
14. nigdy nie kłamie	64%	5%	23%	8%
15. interesuje się sztuką, np. malarstwem, rzeźbą	63%	4%	29%	4%
16. chodzi na wystawy, do muzeum, na odczyty lub prelekcje	51%	4%	40%	5%
17. zawsze bierze udział w wyborach, głosowaniu	50%	5%	41%	4%
18. chodzi do opery, filharmonii, baletu	48%	6%	41%	5%
19. słucha radia	47%	7%	43%	3%
20. chodzi do kina	41%	6%	51%	2%
21. ogląda telewizję	39%	8%	51%	2%
22. ma dobry gust, jest elegancko i modnie ubrany, ma ładnie urządzone mieszkanie lub dom	39%	8%	49%	4%
23. chodzi na festyny, imprezy plenerowe	29%	8%	60%	4%
24. chodzi na koncerty muzyki rozrywkowej, dyskoteki, dancingi	26%	12%	58%	4%
25. bywa w restauracjach, kawiarniach, pubach	23%	14%	60%	3%
26. chodzi na mecze, imprezy sportowe	20%	13%	64%	3%
27. ma telefon komórkowy	10%	21%	66%	3%
28. jeździ dobrym samochodem	9%	20%	68%	3%
29. jest pewny siebie, uważa, że zawsze ma rację	9%	58%	30%	3%
30. pali papierosy	6%	33%	58%	3%
31. jest bogaty	5%	29%	64%	2%

Za podstawę uszeregowania przyjęto odsetek odpowiedzi „tak”.

* * *

O tym jaki obraz człowieka kulturalnego posiadają Polacy świadczą powiązania pomiędzy poszczególnymi odpowiedziami badanych. Dowodzą one, że w naszym społeczeństwie funkcjonuje pięć stereotypów człowieka kulturalnego (zależności i współwystępowanie cech przypisywanych przez

respondentów człowiekowi kulturalnemu decydują o utworzeniu się pięciu syndromów wyobrażeń²):

- ♦ **człowiek kulturalny jako konsument kultury zarówno wyższego rzędu, jak i popularnej** – na obraz taki składa się korzystanie z różnych propozycji kulturalnych: człowiek kulturalny bywa w kinie i w teatrze, na wystawach, w muzeach czy na odczytach, na koncertach muzyki rozrywkowej, ale i w operze czy filharmonii, chodzi na festyny i imprezy plenerowe, jak również na mecze i imprezy sportowe, bywa też w restauracjach, kawiarniach i pubach. Osoba taka nie stroni także od oglądania telewizji, słuchania radia i czytania książek. Tak postrzegany człowiek kulturalny interesuje się ponadto sztuką, jest osobą o dobrym guście, elegancko ubraną i posiadającą ładnie urządzone mieszkanie lub dom, otwartą na świat (zna język obcy) i nowoczesną (dysponuje telefonem komórkowym).

Taki wizerunek człowieka kulturalnego podziela jedna trzecia (33%) naszego społeczeństwa. W ten sposób człowieka kulturalnego wyobrażają sobie przede wszystkim osoby starsze – pięćdziesięciolatekowie lub sześćdziesięciolatekowie i starsi (po 41%), mieszkańcy średnich (38%) i największych (41%) miast.

- ♦ **człowiek kulturalny to człowiek etyczny** – według tego wyobrażenia osoba kulturalna w każdej sytuacji wie jak się zachować, jak należy postąpić, dobrze odnosi się do innych ludzi: szanuje każdego człowieka bez względu na jego status materialny, poglądy czy inne cechy, jest delikatna i taktowna w kontaktach z innymi, nikomu nie robi przykrości, a nawet - w miarę możliwości – pomaga każdemu, kto takiej pomocy potrzebuje. Tak rozumiany człowiek kulturalny przestrzega ponadto obowiązujących przepisów, norm, prawa i zasad moralnych, rzetelnie wykonuje swoje obowiązki, nigdy nie kłamie ani nie używa wulgarnych słów, dba również o swój wygląd.

Taki obraz ma ponad jedna czwarta (29%) społeczeństwa. Jest on szczególnie bliski mieszkańcom wsi (35%), a w miarę zwiększania się wielkości miejsca zamieszkania zmniejsza się udział badanych, którzy w ten sposób wyobrażają sobie człowieka kulturalnego (do 18% wśród mieszkańców największych miast).

---

² Syndromy te utworzono stosując metodę analizy clusterowej.

- ◆ **postępujący etycznie konsument kultury wyższego rzędu** – na wyobrażenie takie składają się wszystkie cechy i zachowania charakterystyczne dla opisanego wyżej człowieka etycznego (umiejętność stosownego zachowania się w każdej sytuacji, delikatność i takt w kontaktach międzyludzkich, szacunek dla każdego człowieka, gotowość pomocy każdemu, przestrzeganie obowiązujących zasad, rzetelność w wypełnianiu swych obowiązków, dbałość o wygląd oraz mówienie prawdy i nieużywanie wulgaryzmów), a ponadto od tak rozumianego człowieka kulturalnego oczekuje się bywania w teatrze, w operze i filharmonii, na wystawach, odczytach i w muzeach oraz czytania książek. W wyobrażeniu tym zawiera się również przekonanie, że osoba kulturalna ma szerokie horyzonty, na każdy temat ma coś do powiedzenia, gdyż wieloma sprawami się interesuje, w tym również interesuje się sztuką. Warto tu jeszcze zauważyć, że w tym wizerunku człowieka kulturalnego nie mieści się oglądanie telewizji czy słuchanie radia.

Takie cechy i zachowania tworzą wizerunek człowieka kulturalnego w przekonaniu prawie jednej czwartej (24%) Polaków. Udział osób, które tak właśnie wyobrażają sobie człowieka kulturalnego, zwiększa się wraz z lepszym wykształceniem: obraz taki posiada od 19% badanych z wykształceniem podstawowym do 37% absolwentów wyższych uczelni. Jest on ponadto charakterystyczny głównie dla mieszkańców największych miast (32%), badanych znajdujących się w lepszej sytuacji materialnej (30%), nastolatków (32%) i osób, których zdaniem Polacy nie są ludźmi kulturalnymi (29%).

- ◆ **człowiek bogaty i pewny siebie** – charakteryzują go przede wszystkim zewnętrzne atrybuty: jest on bogaty, posiada dobry samochód i telefon komórkowy, pali papierosy, a ponadto wyróżnia go pewność siebie, gdyż uważa on, że zawsze ma rację.

W taki sposób człowieka kulturalnego wyobraża sobie 12% ogółu Polaków. Im niższe wykształcenie, tym częściej badani w ten sposób wyobrażają sobie człowieka kulturalnego: od 7% wśród najlepiej wykształconych do 15% wśród osób z wykształceniem podstawowym.

- ◆ **dobrze sytuowany odbiorca kultury masowej** – jest to osoba bogata, która ma dobry gust i jest modnie, elegancko ubrana, ma też ładnie urządzone mieszkanie lub dom. Jest ponadto właścicielem dobrego samochodu i telefonu komórkowego. Korzysta z popularnych form kontaktu z kulturą: ogląda telewizję, słucha radia, chodzi na festyny i imprezy plenerowe, na koncerty muzyki rozrywkowej, dyskoteki i dancingi, bywa w restauracjach, kawiarniach i pubach. Inną cechą tak rozumianego stereotypu jest palenie papierosów.

W taki sposób człowieka kulturalnego wyobraża sobie 1% Polaków.

Czasem ludzie mówią o kimś, że jest kulturalnym człowiekiem. Kogo, Pana(i) zdaniem, określa się w ten sposób, czym się charakteryzuje, jaki jest, co robi człowiek kulturalny?

1. dobrze sytuowany odbiorca kultury masowej
2. człowiek etyczny
3. konsument kultury zarówno wyższego rzędu, jak i popularnej
4. postępujący etycznie konsument kultury wyższego rzędu
5. człowiek bogaty i pewny siebie

		UDZIAŁY W PROC.					LICZBA OSÓB
		1	2	3	4	5	
OGÓLEM		1	29	33	23	12	985
PLEĆ	mężczyzna	1	29	34	21	13	472
	kobieta	1	29	32	26	10	513
WIEK	15-19 lat	2	34	20	32	11	107
	20-29 lat	2	36	27	22	11	190
	30-39 lat	2	29	34	23	11	160
	40-49 lat		28	32	25	12	196
	50-59 lat		31	41	22	7	130
	60 lat i więcej	0	21	41	20	15	202
WYKSZTAŁCENIE	podstawowe	1	30	34	19	15	250
	zasadnicze zawodowe	2	30	33	21	10	261
	średnie i pomaturalne	0	30	32	24	11	365
	wyższe z niepełnym		20	36	37	7	103
MIEJSCE ZAMIESZKANIA	wieś	1	35	31	21	11	362
	miasto do 100 tys.	1	28	30	24	14	321
	miasto 101-500 tys.		27	38	21	12	185
	miasto pow. 500 tys.	3	18	41	32	6	117
REGION	małopolski	1	31	37	21	9	157
	wschodni		36	36	16	11	108
	katowicki	1	26	38	24	11	145
	dolnośląski	1	28	32	25	14	113
	wielkopolski	2	30	28	26	12	136
	pomorski		30	28	33	6	126
	centralny	1	26	33	21	16	199
AKTYWNOŚĆ ZAWODOWA	pracuje zawodowo	1	30	33	25	10	397
	nie pracuje zawodowo	1	29	33	23	12	576
GRUPA SPOŁECZNO-ZAWODOWA	kierownicy, specjaliści		25	37	30	6	61
	prywatni przedsiębiorcy		35	22	32	10	31
	rolnicy		40	33	10	17	51
	robotnicy	1	28	34	22	12	146
	pracownicy fizyczno-umysłowi	1	30	32	28	7	126
	gospodynie domowe	2	34	20	36	8	49
	emeryci i renciści	0	25	39	20	13	285
	uczniowie i studenci	2	31	24	29	12	122
LICZBA DZIECI DO LAT 18 W GOSPODARSTWIE DOMOWYM	bezrobotni	2	30	32	19	14	101
	nie ma	0	28	36	22	12	476
	jedno dziecko	1	30	32	22	12	241
	dwójka dzieci	3	30	31	24	11	182
SAMOCENA SYTUACJI MATERIALNEJ	troje lub więcej dzieci		31	24	34	10	85
	dobra	2	28	26	30	11	139
	średnia	1	30	34	25	10	579
ZAINTERESOWANIE POLITYKĄ	zła	0	29	35	18	15	267
	w ogóle się nie interesuje	2	32	27	18	18	171
	raczej się nie interesuje	2	34	33	20	10	369
	raczej się interesuje		24	36	27	11	367
POGLĄDY POLITYCZNE	bardzo się interesuje	1	25	33	32	10	72
	lewicowe	0	31	33	23	11	180
	centrolewicowe	1	21	32	38	8	74
	centroprawicowe		21	41	31	6	66
	prawicowe	0	29	38	21	8	149
STOSUNEK DO WIARY	trudno powiedzieć	1	31	31	21	14	507
	wierzący i regularnie praktykujący	1	31	31	24	11	622
	wierzący i niereg. praktykujący	1	25	37	24	10	249
	wierzący lecz niepraktykujący		26	30	24	20	87
CZY POLACY SĄ KULTURALNYMI LUDŹMI?	niewierzący		25	53	14	8	21
	tak	1	30	36	22	10	570
	nie	1	28	29	29	12	337
	trudno powiedzieć		26	33	14	22	72